

Uppgift 1: Iriska (20 poäng)

På iriska kan många konsonanter uttalas på två sätt: långt fram i munnen (markerat med [ʲ] i fonetisk skrift) eller långt bak i munnen (markerat med [ˠ] i fonetisk skrift). Denna uppgift handlar om hur dessa två uttalssätt markeras i det iriska skriftspråket. Nedan följer ett antal ord på iriska tillsammans med deras uttal i fonetisk skrift samt deras översättningar.

cnáimhseoir	[knˠa:vʃəɾʲ]	förlossnings- läkare	Sasana	[sasənˠə]	England
croíonna	[krˠi:nˠə]	hjärtan	Seán	[ʃa:nˠ]	Jon
Éire	[e:ɾʲə]	Irland	tinneas	[tʲinʲəs]	sjukdom
gasúr	[gasu:ɾˠ]	pojke	carraig	1.	sten
gnímh	[ɲnʲi:v]	gärnings	déanamh	2.	görande
léamh	[lʲe:w]	läsning	éadroime	3.	ljushet
mac	[mˠak]	son	lámha	4.	händer (kroppsdel)
mic	[mʲic]	söner	mháistir	5.	mästare
mhilis	[vʲilʲəs]	söt	scéimh	6.	skönhet
nótaí	[nˠo:tˠi:]	noter	súil	7.	öga
pléadáil	[pʲlʲe:dˠa:lʲ]	vädjande			

- (a) I de fonetiska transkriptionerna förekommer inte symbolen [kʲ]. Där man skulle kunna vänta sig att se [kʲ] används istället en annan symbol. Vilken?
- (b) Några andra konsonanter skrivs aldrig heller med [ʲ]. Vilka är de och vad används istället?
- (c) Fyll i luckorna 1–7.
- (d) Du får reda på att det iriska ordet för *absolution* uttalas [aspˠəlˠo:dʲ]. Ge tre möjliga alternativ för hur det skulle kunna stavas på iriska.
- (e) Förklara reglerna för hur ord på iriska uttalas, givet stavningen.

Iriska är ett keltiskt språk som talas på Irland. Även om väldigt få numera talar det som modersmål, lär sig de flesta språket i skolan lite som vi lär oss engelska.

[ʃ], [j] och [c] uttalas med tungan långt fram i munnen, och [ə] är en svag, obetonad vokal. [ː] efter en vokal betyder att den är lång. Ingen förkunskap om fonetisk skrift krävs för att kunna lösa uppgiften.

—Joakim Colpier

Uppgift 2: Ngiti (20 poäng)

Språket ngiti hade förr i tiden ett eget talsystem, som dock i modern tid i princip helt fallit i glömska bland ngiti-folket. Idag räknar ngiti-folket främst på swahili eller franska, men det finns även ett nyare system på det egna språket för att räkna, inspirerat av dessa språk. Nedan ges några räkneord, uttryckta på båda systemen.

	Gammalt system:	Nytt system:
11	otsivi	idre dɔna atdi na
14	otsi dɔ ɔyɔ	idre dɔna ifɔ na
18	ɔpi dɔ ɔyɔ	idre dɔna arɯ na
25	arotsi dɔ atdi	ɔyɔ kumi dɔna imbo na
27	adzorovi	ɔyɔ kumi dɔna arɯbhɯ na
38	wadhi dɔ aza	ibhɯ kumi dɔna arɯ na
55	wadhi dɔ arotsivi	imbo kumi dɔna imbo na
63	wadhi dɔ wadhivi	aza kumi dɔna ibhɯ na
77	ɔyɔ wadhi dɔ otsi dɔ atdi	arɯbhɯ kumi dɔna arɯbhɯ na
106	ibhɯ wadhi dɔ idre	miya dɔna aza na
122	ibhɯ wadhi dɔ arotsi dɔ ɔyɔ	miya dɔna ɔyɔ kumi dɔna ɔyɔ na
400	otsi wadhi dɔ ɔpi	ifɔ miya

Nedan ges även några ekvationer på ngiti, med tal på det gamla systemet till vänster om likhetstecknet, och på det nya systemet till höger:

	Gammalt system:	Nytt system:
(1)	$\text{ɔyɔ} \times \text{adzoro} - \text{arɯbhɯ}$	$= \text{ifɔ kumi dɔna arɯgyetdi na}$
(2)	$\text{aba wadhi dɔ abavi}$	$= \text{imbo miya} + \text{miya dɔna imbo kumi dɔna arɯgyetdi na}$
(3)	$\text{arɯgyetdi wadhi dɔ arotsi}$	$= \text{arɯgyetdi} \times \text{ibhɯ kumi dɔna ɔyɔ na} + \text{ɔyɔ kumi dɔna ifɔ na}$
(4)	$\text{otsi}^{\text{ɔyɔ}}$	$= \text{ɔyɔ miya dɔna arɯ kumi dɔna arɯ na} \div \text{ɔyɔ}$

(a) Skriv ekvationerna (1)–(4) ovan med tal (OBS: båda sidorna om likhetstecknen!).

(b) Skriv på ngiti med båda systemen: 15, 22, 576, 700, 999.

(c) Förklara hur tal byggs upp på ngiti, d.v.s. förklara de regler du har behövt hitta för att svara på frågorna ovan.

Ngiti är ett centralsudanesiskt språk som talas av ca 200 000 personer i Ituri-provinsen i Demokratiska Republiken Kongo. Orden ovan ges i en förenklad transkription. ɔ , ɛ , i och ɯ är specifika vokaler. $a^k = a \times \dots \times a$ (k ggr). Varje tal kan (inom ett visst system) endast uttryckas på ett sätt på ngiti.

Uppgift 3: Maltesiska (20 poäng)

Nedan ges några ordgrupper på svenska, var och en uttryckt på *två olika sätt* på maltesiska, och givna i godtycklig ordning. Notera att betydelsen av vissa färger är approximativ, samt att vissa av orden är något förlegade i modern maltesiska.

1. De röda fållarna
2. En brun katt
3. Den ljusblå kjolens vita boll
4. Den vita servetten
5. Mörkbruna penslar
6. Den gula bollen
7. Den röda tanden
8. Den gula klockans vita rådjur (pl.)
9. De blå katterna
10. En vit flätkorg
11. De röda servetternas ljusgula pensel
12. Blå klockor

a. pníezel sómor skúr	m. il-qtátes blú
b. il-kfíef krímzi	n. is-sínna l-ħámra
c. qáttus ísmar	o. qníepen blú
d. is-sarvétta ábiġ	p. iċ-ċríev il-bójod tal-qanpíena s-sáfra
e. il-pinzéll sáffran ċár tas-sríevet krímzi	q. il-qtátes il-kóhol
f. qáttus kannélla	r. bixkílla ábiġ
g. il-bállun l-ábjad tad-dublétt l-íkħal ċár	s. is-sínna krímzi
h. is-sarvétta l-bájda	t. il-kfíef il-ħómor
i. iċ-ċríev ábiġ tal-qanpíena sáffran	u. il-bállun ábiġ tad-dublétt ċelésti
j. il-bállun sáffran	v. il-pinzéll l-ísfar ċár tas-sríevet il-ħómor
k. pníezel kannélla skúr	w. qníepen kóhol
l. il-bállun l-ísfar	x. bixkílla bájda

(a) Para ihop varje fras på svenska med sina två motsvarigheter på maltesiska. Ange motsvarigheterna så här: *nummer: två bokstäver*.

Uppgiften fortsätter på nästa sida.

Maltesiska, fortsättning

(b) Ange pluralis av följande maltesiska ord, under antagandet att de följer samma regler som orden i fraserna ovan:

- i) **sérp** orrm
- ii) **ġakkétta** jacka
- iii) **furkétta** gaffel
- iv) **ġurdien** mus
- v) **bélt** stad
- vi) **ċárruta** trasa

(c) Översätt nedanstående fraser till svenska:

- 13. **il-bxíekel il-bójod**
- 14. **il-furkétta sáffran skúr**
- 15. **is-sníen is-sómor taċ-ċérv ċelésti**

(d) Översätt nedanstående fraser till maltesiska, på alla sätt de går att säga. Är du osäker på den exakta formen av något ord, förklara varför och ange alla former det skulle kunna ha.

- 16. De gula kjolarna
- 17. Den ljusröda ormens vita möss
- 18. De blå bollarna
- 19. En brun gaffel
- 20. Den vita stadens bruna trasor

(e) Förklara reglerna för hur ord och fraser bildas på maltesiska.

Maltesiska är ett semitiskt språk och talas av ca 530 000 personer, främst på önationen Malta. Det har utvecklats från siciliansk arabiska, som talades under medeltiden främst på ön Sicilien, men har sedan dess blivit starkt påverkat av andra språk, huvudsakligen italienskan, vilket innebär att flera maltesiska ord har två former: en romansk och en semitisk.

ż = *z* i engelskans *zebra*, medan **z** ≈ *ts* i *spets*. **ċ** = *ch* i engelskans *church*, **ġ** = *j* i engelskans *judge*, och **x** = *sh* i engelskans *ship*. **q** och **ħ** är andra maltesiska konsonanter. **ie** är en specifik vokal. ´ markerar betoning (**ie** betonas **íe**).

—Constantin Lidberg Dimos

Uppgift 4: Pahawh hmong (20 poäng)

Pahawh hmong är ett skriftsystem som används för att skriva språken hmong daw och hmong njua. På hmong daw (vilket är språket som används i denna uppgift) kallas skriftsystemet **phaj hauj hmoob**, vilket skrivs så här:

ᐃᐅ ᐃᐅ ᐃᐅ

Nedan följer 12 ord skrivna med pahawh hmong samt deras *oordnade* latinska motsvarigheter. Observera att i slutet av stavelser betecknar bokstäverna **b**, **j**, **s**, **g**, **v**, och **m** toner på de stavelser de skrivs i slutet av, inte konsonantljud.

Latinska alfabetet	Översättning	Pahawh hmong
1. aub	<i>hund</i>	a. ᐃᐅ ᐃᐅ
2. kaub	<i>kallus</i>	b. ᐃᐅ ᐃᐅ ᐃᐅ
3. xauj	<i>att smygtitta</i>	c. ᐃᐅ
4. kov dej	<i>att leka med eller i vatten</i>	d. ᐃᐅ ᐃᐅ
5. kws hlau	<i>smed</i>	e. ᐃᐅ ᐃᐅ
6. ob cag	<i>andra (saker/personer)</i>	f. ᐃᐅ ᐃᐅ
7. poob zoo	<i>att vara vilse i djungeln</i>	g. ᐃᐅ ᐃᐅ ᐃᐅ
8. ua hlo	<i>att omedelbart göra</i>	h. ᐃᐅ ᐃᐅ
9. xub pwg	<i>axel (kroppsdelen)</i>	i. ᐃᐅ
10. ib sim neej	<i>en livstid</i>	j. ᐃᐅ ᐃᐅ ᐃᐅ
11. paj noob hlis	<i>solros</i>	k. ᐃᐅ ᐃᐅ
12. zes lub teeb	<i>att tända en lampa</i>	l. ᐃᐅ

(a) Para ihop uttrycken 1–12 på latinsk skrift med de rätta motsvarigheterna a–l på pahawh hmong.

Uppgiften fortsätter på nästa sida.

Pahawh hmong, fortsättning

(b) Nedan följer ytterligare fyra ord skrivna med pahawh hmong och deras *oordnade* latinska motsvarigheter, fast vissa delar av de latinska motsvarigheterna har suddats ut. Para ihop rätt motsvarigheter, och skriv vad som skulle förväntas i luckorna. Utgå från att de språkljud du har sett tidigare i uppgiften är alla språkljud som finns i hmong daw.

	Latinska alfabetet	Översättning	Pahawh hmong
13.	mu_	<i>bi</i>	m. ṪK
14.	ntswj	<i>att vrida</i>	n. ṆṆ
15.	np_g	<i>att missa</i>	o. ṆṆ
16.	nq_m	<i>att transportera</i>	p. ṪṪ

(c) Skriv med latinsk skrift:

17. **ṪṪ** (åh!)
18. **ṆṆ ṪṪ** (ibland)
19. **Ṫ ṆṆ ṪṪ** (en slags mask)
20. **ṪṪ** (vaktel)

(d) Skriv med pahawh hmong:

21. **xij peem** (som du vill)
22. **nqus** (att suga in)
23. **sis pab** (att hjälpa varandra)
24. **noj peb caug** (att äta nyårsfestmåltid)

Pahawh hmong skapades 1959 av Shong Lue Yang, som inte kunde läsa något annat skriftspråk när han skapade pahawh hmong.

w är en vokal, ett slags mellanting mellan i och o. **au** och **ua** är vokalsekvenser. **ee** och **oo** är nasala vokaler. **ph**, **x**, **y**, **hl**, **hm**, **np**, **nq** och **nts** är enskilda konsonanter.

—Linnea Ahlberg

Uppgift 5: Wari' (20 poäng)

Här är några meningar och meningsgrupper på språket wari', samt deras svenska översättningar.

1. Xin qui' main macojam.	Du kastade hit papayan.
Mam wac 'inain pain quit.	Jag skar den _(papayan) med kniven.
2. Top non memem.	Han skördade frukten.
'Om ca cao' ton.	Jag åt den _(frukten) inte.
3. 'Om ca querec quem Jimain.	Jimain såg dig inte.
4. Wac napa' quit.	Kniven skar mig.
5. 'Om ca querec ton hwam.	Jag såg inte fisken.
6. Mo mao nain Guajará te.	Fadern sprang härifrån till Guajará.
7. Pa' nem tarama'.	Mannen dödade dig.
8. 'Om ca wac main macojam.	Du skar inte papayan.
9. 'Om ca querec con tarama'.	Mannen såg honom inte.
10. 'Oin' nain mapac te.	Fadern planterade majsen.
11. Querec non me Xin Xoi.	Xin Xoi såg fågeln.
12. Mam to' mon hwam pain pacun.	Du slog fisken med stenen.
13. 'Om ca pa' mapa'.	Du dödade mig inte.
14. 'Om ca mao qui' ca Xuruin'.	Xuruin' gick inte hit.
15. Pi'am 'ina.	Jag somnade.
16. 'Om ca cao' cain carawa.	Han åt inte köttet.
17. Mao mao ma.	Du gick härifrån.

(a) Mening 9 har en alternativ översättning. Ange den.

Substantiv i wari' hör till ett av tre genus, men endast två genus behandlas i uppgiften. Orden för *kniv* och *majs* tillhör 'Genus 1', medan *frukt* och *man* tillhör 'Genus 2'.

(b) Använd informationen ovan för att bestämma genus av orden *fisk*, *papaya* och *fader*.
Ifall du inte är säker, skriv varför.

Uppgiften fortsätter på nästa sida.

Wari', fortsättning

(c) Översätt följande meningar till svenska.

18. 'Om ca mo qui' ma.
19. Mam to' nem pain macojam.
20. 'Oin' non memem tarama'.
21. 'Om ca cao' main pacun.
22. Pi'am na.

(d) Översätt följande meningar till wari'.

23. Du kastade bort fisken.
24. Fadern skördade inte majs.
25. Xin Xoi kastade kniven.
26. Jag gick inte till Pitop.
27. Han dödade fågeln med stenen.
28. Jag såg dig.

(e) Förklara hur meningar konstrueras på wari', d.v.s. beskriv de regler som du har behövt upptäcka för att kunna svara på de andra uppgifterna.

Wari' tillhör chapacura-språkfamiljen, och talas av knappt 2000 personer i Amazonas nära gränsen mellan Brasilien och Bolivia. Det är det största chapacuraspråket, och det enda som fortfarande används aktivt.

Wari' skrivs med en stavning påverkad av portugisiska: ljudet motsvarande svenska *k* skrivs på wari' (som på portugisiska) som **qu** före vokalerna **i** och **e**, och annars som **c**. Tecknet ' är en konsonant (en s.k. glottisstöt), och **x** uttalas ungefär som engelska *sh*. Jimain, Xin Xoi, och Xuruin' är vanliga mansnamn; Guajará och Pitop är namn på platser.

—David Avellan-Hultman